

VREME ZLA

"Nema zemlje za starce" ("No Country For Old Men"), produkcija, scenario i režija: Džoel i Itan Koen, glavne uloge: Tomi Li Džons, Havijer Bardem i Džoš Brolin

Пише:
Бојан Ж.
Босилјчић

Ошава, мај 2008.

Napunivši osam decenija postojanja, "Oskar" je konačno uvideo da su stigla teška vremena! Dremljivi dani fantazije su prošli (11 zlatnih statueta 2003. godine za Džeksonovu ekranizaciju Tolkinovog "Gospodara prstenova: Povratak kralja"), ovo je doba nepodnošljive teskobe bivstvovanja. U poslednje tri godine "Oskar" se okrenuo ozbiljnim pitanjima i priklonio žestokim socijalnim i krimi dramama (Istvudova "Devojka od milion dolara", 2004, Hegisov "Sudar", 2005. i Skorsezeov "Pakleni ugovor" 2006.).

Da li je to i zbog svojih poodmaklih godina, "Oskar" je sada za svog favorita ponovo izabrao jedan opori film, sa bioskopskom klasifikacijom "R", čiji sam naslov zapravo sadrži uznemirujuću poruku. "Nema zemlje za starce" (8 nominacija) je jezoviti prikaz savremene Amerike, od kojeg podilaze žmarci. Gledanje ovog filma liči na posmatranje senke tmurnog oblaka koji se čudesnom brzinom rasprostire preko ogromnog praznog krajolika, kao zloslutni nagoveštaj šta je Amerika danas. "Nema zemlje za starce" je teritorija literarnog stiliste, osvajača Pulicerove nagrade Kormaka Mekartija, jedno strahobalno mesto, moralna pustinja, gde se ljudi gube u svojim dubioznim odlukama, uhvaćeni u klopku nezajazljive gramzivosti. To je u isto vreme i domaći milje braće Koen, vrhunskih majstora ironije, čiji filmovi o ljudskim slabostima, glupostima, niskim strastima i brutalnom nasilju slikaju svet u kojem nema prostora logici i zdravom razumu. Poput njihovih ranijih klasika, mračnih krimi-komedija "Krvavo prosto" (1984.) i "Fargo" (2 "Oskara", 1996.), "Nema zemlje za starce" je prepoznatljiv koenovski miks "suspensa", crnog humora, nasilja, drame i trilera, gorko-smešni pakao gde je osnovni pokretač svega-"Quick, Easy, Big Money". Sudeći po količini prolivene krvi u filmu, Džoel i Itan Koen jasno sugerišu da boja dolara nije zelena, nego crvena.

Njih dvojica su i pre prikazivali nasilje na velikom ekranu, ali nikada tako krvožedno kao sada. Lociran u Teksasu, film razotkriva jedno bezdušno i okrutno društvo, nesigurno za sve. Priča o ukradenom narko-novcu i užasavajućem pokolju koji sledi ne veliča niti se osmehuje nasilju, nego, naprotiv, očajava nad njegovom često nasumičnom prirodom i demonskom destruktivnošću koja sve više prožima civilizaciju i razara ljudske jedinice unutar nje.

Ovo delo je nihilistički triler koji portretira Ameriku kao opasno mesto za življenje, koje zapravo nije po-

željno ni za koga, a kamoli za starce! Ako gledanje grafičkog nasilja ima katarzično dejstvo, onda ovaj film predstavlja tešku terapiju, poput Kjubrikove antologijske "Paklene pomorandže" (1971.) Trag krvi se sve više širi kako film prerasta u sablasnu evokaciju apokalipse na američki način. Premda na prvi pogled deluje kao ovaploćenje klasične priče "Dobro protiv Zla", "Nema zemlje za starce" se poigrava sa očekivanjima gledalaca, što je karakteristični manir braće Koen. U ovom filmu, ljudi sa pravim odgovorima su obično - smrtno u krivu, heroji ni iz daleka ne delaju junački a zlikovci su opakiji i od samog Đavola!

Braća Koen su uvek bili poznati po svojoj veštini da sa lakoćom skaču iz jednog žanra u drugi, ali u delu "Nema zemlje za starce" oni crpe ideje i obrasce iz različitih izvora istovremeno. Film je i savremeni vestern i krimi-triler, međutim ovom "miksi" se može dodati i kategorizacija "monster movie". Takav utisak se dobija dok gledate španskog glumca Havijera Bardema u ulozi psihopate Antona Čigura koji seje smrt i levo i desno bez oklevanja i pokajanja. Odavno na velikom ekranu nije bilo tako zastrašujuće kreature po-

Dijabolični psihopata - Havijer Bardem

put Bardemovog serijskog ubice Čigura, koji je pandan Hopkinsovom čudovištu Hanibalu Lekteru iz horor trilogije započete sa Demijevim "oskarovskim" filmom "Kad jagajnci utihnu" (1991).

Poreklom iz Minesote, Džoel i Itan Koen su složna autorska braća, široko uvažavani lideri nezavisne američke produkcije koji su 1991. bili nagrađeni i kanskom "Zlatnom palmom" za "Barton Fink", film o blokadi u piščevoj glavi koja se, sudeći po njihovim uvek svežim idejama, njima veoma retko dešava. Radeći već više od dve decenije na marginama "mejnstrima" oni su holivudski jeretici koji snimaju sjajne filmove za sitne pare i male kompanije, odlučno tako čuvajući svoju stvaralačku slobodu i beskompromisnost.

Posle dugog niza godina pravljenja filmova u kojima su eksperimentisali drugim žanrovskim formama i stilovima ("O Brate, gde si?" - ekscentrična adaptacija Homerove "Odiseje", 2000.; "Nepodnošljiva okrutnost" - satirična opservacija brakorazvodnih pravničkih zavrzlama, 2003.; "Ubice

žena" - "rimejk" farsične crne komedije, 2004.), Koenovi su se sada mudro okrenuli svojim korenima i vratili u punu formu radeći ono što najbolje znaju. Regenerišući najbolje momente braće Koen, "Nema zemlje za starce" deli isti celuloidni DNA njihovih kulturnih modernih "noara"- "Krvavo prosto" i "Fargo", malih, regionalnih filmova či-

Teror nasilja - Nema zemlje za starce ji mikrokosmos u isto vreme odslikava sadašnju Ameriku ali i sve one prostore gde je amerikanizacija života pustila dubljeg korena. Kao većina dobrih vesterna, delo Koenovih prevazilazi određeno istorijsko vreme i geografski položaj.

Poput elegične "Poslednje bioskopske predstave" (1971.) Pitera Bogdanovića, smeštene u turbulentni teksaški ambijent poznih 1940-tih, i "Nema zemlje za starce" je u svojoj osnovi priča o radikalnim promenama i brzo nadolazećem kraju postojećeg načina života u Teksasu, 1980-tih, kada su krijumčarenje i trgovina narkoticima uzeli punog maha i sa sobom done-

Prokletsvo pohlepe - Džoš Brolin

li ultra-nasilje. Celi jedan svet se gotovo preko noći srušio kao kula od karata pod naletom terora smrti i straha. Koenovi slikaju Teksas kao sredinu u kojoj lepota uzmiče pred nasrtajem horora i gde su ljudske vrline ustuknule pred izopačenošću. Zadubljujući se u dijabolični (polu)svet iskrivljenog morala i animalne agresije, u kojem se na ljubaznost uzvraća brutalnošću, a dobri ljudi smatraju gubitnicima, film govori o dezintegraciji društva i dramatičnoj transformaciji američkog sna, gde je

Dolar definitivno zaseo na čelo top-liste "tradicionalnih vrednosti".

Baš kao i u drugim delima braće Koen, pohlepa za novcem je pokretački poriv glavnih aktera ovog filma. Kada vijetnamski veteran-lovac Luelin Mos (upečatljivi Džoš Brolin) igrom slučaja u teksaškoj pustinji umesto divljači "ulovi" tašnu sa dva miliona dolara, koja je ostala na mestu krvavog obračuna dve narko-bande, on pokreće lančanu reakciju nasilja koju ni Zakon, otelotvoren u liku ostarelog šerifa izgubljenih iluzija Eda Toma Bela (neuobičajeno meki Tomi Li Džons) ne može zaustaviti. Jedan impulsivni akt krađe "pljavog" novca rikošetira u nepredvidljivim smerovima, tragično menjajući živote mnogih koji su se zatekli na putu zlosrećne sudbine, koju kao kurir smrti deli gore pomenuti "terminator" Anton Čigur, u potrazi za Mosom i ukradenim parama. Čigurova užasna frizura će ući u istoriju filma, baš kao i način na koji "tamani" svoje žrtve, sa oružjem sa vazdušnim kompresorom namenjenim za ubijanje stoke. I jedan Kventin Tarantino, šampion bizarnog ultra-nasilja, bi imao šta da nauči gledajući ovaj film! "Nema zemlje za starce" je delo u kojem odzvanja eho klasika kao što su

Šerif kojeg je pregazilo novo doba - Tomi Li Džons

Hičkokov "Psiho" (1960.) ili "Dodir zla" (1958.) Orsona Velsa. To je rekvijem za mrtve duše u nasiljem zarobljenom svetu. Kamera Rodžera Dikinsa, stalnog saradnika braće Koen, koja briljantno slika surovi i ogoljeni teksaški pejzaž, je u potpunoj saglasnosti sa škrtim dijalozima i avetinjskim tonom filma. Kroz bravuru unakrsnih rezova i paralelne montaže Koenovi su napravili nesvakidašnje delo, neo-vestern koji je efektan kao uzbuđljivi triler ali isto tako kao i filozofska meditacija o korenima i prirodi nasilja, kao integralnog dela američkog načina života.

Tipično koenovski nekonvencionalni kraj filma, iznenađan kao grom iz vedrog neba, koji odbacuje holivudsku etiku da zločin mora biti kažnjen, zapravo upozorava na sveprisutnost nasilja na kojeg ostajemo sve više indiferentni, ukoliko se ne desi direktno nama. Premda "Nema zemlje za starce", objektivno, ne zavređuje epitet najboljeg ostvarenja braće Koen, oni su ipak zaslužili "Oskare" ne samo zbog njihovog plodnog minulog rada nego i zbog činjenice da među ostalim nominovanim i nema kvalitetnijeg filma. ♦